

4. državna ženska obrtna šola s tremi oddelki, za krojenje in šivanje perila, za krojenje in šivanje oblek ter za umetna dela (vezenje);

5. banovinska šola za glasbila.

Vse navedene šole so podrejene ministrstvu trgovine in industrije oziroma banski upravi odd. VIII. in se upravljajo po zakonu o tehniških srednjih in moških obrtnih šolah ter po zakonu o ženskih obrtnih šolah in ženskih strokovnih učiteljskih iz leta 1932.

Zavod so doslej upravljali:

Direktor Ivan Šubic od ustanovitve prvih dveh strokovnih šol do svoje smrti dne 11. marca 1924. Ko je bil Ivan Šubic po prevratu leta 1918. postavljen za

referenta (višjega šolskega nadzornika) za obrtno šolstvo v Sloveniji, so mu za pedagoško-didaktične posle na obrtni (tehniški srednji) šoli prideli inženjerja-profesorja šole kot ravnateljevega namestnika.

Profesor ing. Jaroslav Foerster kot ravnatelj namestnik od 6. maja 1919. do 30. septembra 1922., ko je bil postavljen za univerzitetnega profesorja.

Direktor Jožef Reisner od 18. decembra 1924. do 31. marca 1938.

Ing. Leo Novak kot profesor in ravnatelj namestnik oziroma vršilec dolžnosti direktorja od 1. oktobra 1922. do 18. decembra 1924. in od 1. aprila do 15. junija 1938., od tega dne pa kot direktor.

KUPOLA LJUBLJANSKE STOLNICE

V I K T O R S T E S K A

Za ljubljansko stolnico je bil zgodovinski dan 2. decembra 1699. Ljubljanska stolnica sv. Nikolaja, nekdanje majhna šempetrska podružnica, je l. 1386. pogorela. Ljubljanci so nato sezidali precej veliko gotško cerkev. Po raznih potresih in nezgodah pa je v teku 300 let zelo trpela. Zato so se na zgoraj omenjeni dan sešli pri stolnem proštu dr. Janezu Krst. Prešernu stolni dekan in generalni vikar dr. Anton Dolničar (Thalnitscher pl. Thalberg), komornika Janez Pichi, Franc Bogo baron Polhograjski in kamniški župnik Maks Leopold Rasp. Sklenili so, naj se cerkev sv. Nikolaja podre in nova sezida. Ta predlog so prijavili stolnemu kapitu in škofu Sigismundu grofu Herbersteinu, ki sta ga oba potrdila.¹

Za izvršitev tega sklepa je prevzel vso skrb in vse breme stolni dekan Anton Dolničar.

Za vsako stavbo je načrt najvažnejša stvar. Če je načrt dober, bo stavba lepa, če je pa načrt slab, tudi stavba ne more biti primerna.

Dekan se je trudil, da bi dobil dober načrt. Obravnaval je z raznimi stavbarji.

Stavbar Carlo Martinucci je bil iz Čedad (Foro-iulensis) in v 27. letu. Kot izvežban arhitekt je narisal načrt stare stolnice in osnutek, kako bi se stara cerkev korenito popravila, tako da bi ostalo le, kar se je l. 1674. na novo prizidalo, vse drugo bi se pa podrlo. Izgotovil je lesen model, v čemer se je posebno odlikoval. Videti je bila vsa cerkev zunaj in znotraj. Dopršil ga je v treh tednih in dobil zanj posebno nagrado. Ker pa je bil premlad, mu niso prav zaupali, zlasti ker so čuli, da se je del lovskega gradiča v Grobljah, ki ga je dal knez Auersperg polepšati, podrli.²

Fr. Florencijan, kapucin, Milanec, temeljit in spreten stavbar, je povabljen prišel v Ljubljano 12. aprila 1701. Tu je bival deset dni in je napravil dva načrta cerkve s kupolo. Potem je odšel v Varaždin, da bi ondi vodil gradnjo novega samostana, pa je kmalu umrl. Imel je blizu 70 let.³

Po smrti ljubljanskega deželnega stavbarja Marcela Cerasola je postal njegov naslednik Milanec Francesco Ferrata. Dekan je povabil tudi tega za načrt. S svojim rojakom kapucinom Fr. Florencijanom se je posvetoval in napravil načrt in notranji prerez podobno kakor Fr. Florencijan.⁴

Mihael Zamrl je bil Ljubljančan, zelo dober in marljiv delavec, zato ga je dekan močno cenil in uporabljal njegove nasvete večkrat med delom. Izgotovil je tudi svoj načrt.⁵

Knezoškof Sigismund grof Herberstein se je svoji časti odpovedal in odšel v samostan sv. Filipa Nerija v Perugia. Za naslednika je bil imenovan Ferdinand grof Künburg, ki je bival tedaj v Rimu. Dekan mu je sporočil o nameravani stavbi in mu poslal predložene načrte in potrebne mere. Novi škof se je zavzel za svojo novo stolnico in je pridobil za nov načrt slavnega stavbarja in slikarja Fr. Andreja Pozzo iz jezuitskega reda. Ta je zamislil nov načrt, pročelje, dva notranja pogleda in dva osnutka za nižjo in višjo kupolo, ki naj bi bil na izbiri po gmotnem stanju.⁶

Ko je prejel dekan Pozzov načrt, je takoj pričel z delom. Že 20. maja 1701. sta se lotila Francesco Ferrata in Mihael Zamrl podiranja stare cerkve. Ker pa je Ferrata hotel vse sam voditi, česar pa ne bi bil zmož, je s svojimi delavci 27. julija delo zapustil.⁷ Dekanu ni bilo žal po njem, ker se je dela premalo držal in je bil večkrat odsoten. Ferrata je svojo prenarajenost kmalu obžaloval in želel vodstvo zopet sprejeti, dekan pa ga ni sprejel, ampak je delo poveril Francu Bombasiju, rojenemu Benečanu, ki je bil ljubljanski meščan in kamnosek, pa tudi v stavbarstvu izveden. Bombasi je z gradnjo precej pričel in z Zamrlom nadaljeval tako, da je dovršil v prvem letu dopolovično višino.

Za polirja je bil sprejet izvrstni Pavel Jugovic in ko je 21. marca 1704. umrl, Gregor Maček, izkušen, moder in delaven mož, ki je delo tudi dokončal.⁸

¹ HCEL, 8.

² Isti, HCEL, 7, 8.

³ HCEL, 8.

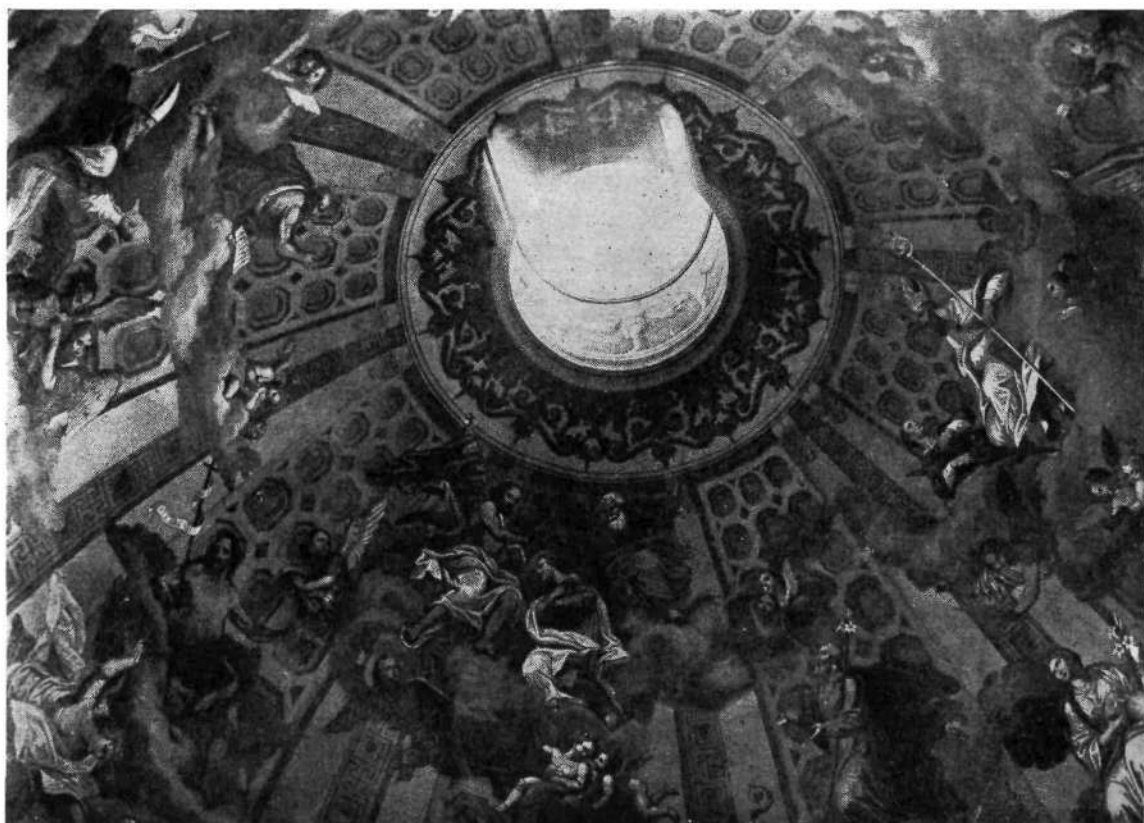
⁴ HCEL, 41.

⁵ HCEL, 9.

¹ Dr. I. Greg. Thalnitscher: *Historia Cathedralis Ecclesiae Labacensis*, 5.

² HCEL, 8.

³ HCEL, 8.

Dekana pa je skrbelo, komu bi poveril gradnjo kupole. Nasvetovali so mu razne znamenite stavbarje iz Milana, Salzburga, Prage in Dunaja.⁹ Pozimi je po posredovalcih z njimi obravnaval. Salzburški, ki si je pridobil pri gradnji ondote stolnice mnogo izkušenj, je bil pripravljen dvakrat na leto priti v Ljubljano in tu delo tri tedne nadzirati. Za potnino in nagrado je zahteval 800 gld.¹⁰

Stolni kanonik Gladič je obravnaval z dunajskim stavbarjem Gabrielijem, ki bi tudi delo prevzel.¹¹

Zvonar Janez Krst. Franchi je nasvetoval stavbarja iz Prage, ki bi delo rad prevzel in se je nameraval po smrti Francesca Ferrata preseliti v Ljubljano, ker bi rajši vino pil kot češko pivo.¹²

Ko je zbral dekan razna mnenja, je sklenil z visoko kupolo počakati na boljše čase, sicer se pa ravnati po Pozzovem načrtu. Poslikanje kupole je dekan želel poveriti Pozzu, ta pa je jezuitskemu patru Andreju Schweigerju odgovoril, da bi delo rad prevzel, pa ga zaradi mnogih naročil ne more.¹³

L. 1702., torej že med delom, se je pojavil tu Fr. Jožef, kapucin, ki pa je bil mnogo slabši od Fr. Florencijana. Uršulinska prednica v Ljubljani M. Eleonora Margarita je povabila veččega stavbarja Petra Jannija, ki si je načrt in delo ogledal in oboje odobril.¹⁴

Ko so l. 1705. zidovje dogradili, so to delo venčali z napisom:¹⁵

Andrea Pozzo e S. J.
Architectorum facile princepe
Delineante
Francisco Bombasio Veneto
Architecto et Satomo
Dirrigente
Michaele Samerlio Labacensi
Murariorum praefecto
Invigilante
Opus perfectum
Anno MDCCV.

(Ko je načrt napravil Andrej Pozzo, morda prvi stavbar, vodil delo Benečan Franc Bombasi, nadziral zidarski mojster Mihael Zamrl, je bilo delo dokončano leta 1705.)

L. 1703. se je bilo treba odločiti, ali postavijo visoko ali nizko kupolo; visoka bi stala 20.000 gld., nizka pa 10.000 gld. To je bila takrat velika vsota. Odločili so se za nizko kupolo, ker v tedanjem vojnem času ni bilo misliti, da bi mogli nabrati dovolj denarja za visoko kupolo. Napravili so torej nizko, navidezno kupolo iz lesa, ki so jo z železnimi vezmi pritrdili na strešni oder in potem ometali. Julij Quaglio jo je potem poslikal s freskami in delo dokončal do 24. sept. 1703., torej v 6 tednih, čemur so se vsi čudili. Mnžica ljudi je prihitela občudovat slike; celo iz daljnih krajev so prihajali.¹⁶ Dr. Gregor Dolničar pripoveduje naslednjo anekdoto: Ptičica je priletela v cerkev in hotela švigniti skozi okno, pa je butnila v zid, kjer je bilo okno le naslikano. Zato primerja slikarja grškega Apelu, seveda pomotoma mesto Parrhaziju, o katerem so Grki pripovedovali podobno anekdoto.

⁹ HCEL, 45.

¹⁰ HCEL, 9.

¹¹ HCEL, 9.

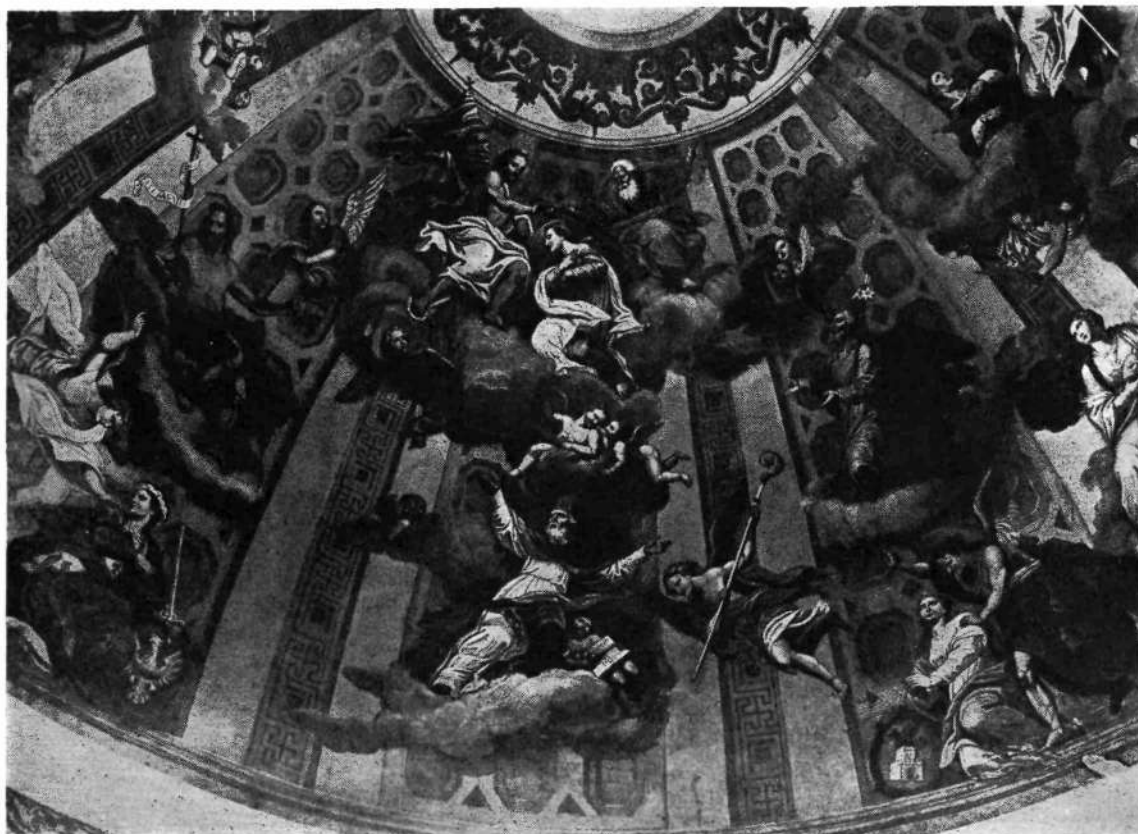
¹² HCEL, 9.

¹³ HCEL, 9.

¹⁴ HCEL, 9.

¹⁵ HCEL, 9.

¹⁶ HCEL, 51.

M. Langus, freska v kupoli ljubljanske stolnice, vzhodna stran II

V veliko žalost dekanovo je polir Pavel Jugovic 21. marca 1704. umrl.¹⁷

Quaglio je na svodu navidezne kupole naslikal svetnike, ki so jih v ljubljanski škofiji posebno častili. Na vrhu je uprizoril Marijino kronanje, potem sv. Nikolaja, zavetnika stolne cerkve in ljubljanske škofije; poleg njega je postavil sv. Maksima, prvega emonskega škofa in mučenca sv. Pelagija, o katerem so tedaj mislili, da je bil iz naše Emone; nadalje sv. Mohorja in Fortunata, patrona in začetnika krščanske vere v oglejski škofiji; sv. Ahacija, ki je bil zaščitnik kranjske dežele od l. 1593. do 1675.; sv. Jurija, varuha ljubljanskega gradu in ljubljanskega mesta; sv. Vitala in sv. Varija, katerih svetinje se v stolnici časte. Svetinje sv. Vitala je iz Rima prinesel knezoškof Oton grof Buchheim (1641.—1664.), sv. Varije pa knezoškof Ferdinand grof Kuenburg. Naposled je naslikal še dve simbolični sliki, ki predstavljata Kranjsko in Ljubljano in angele varuhe, ki molijo za domovino.

V trikotnih zaklinkah (kapah) so se vrstili štirje evangelisti; njih znake je kazalo osem angelov.¹⁸ Nova stolnica je bila posvečena 8. maja 1707.¹⁹

Želja dekana dr. Antona Dolničarja, da bi se nabralo toliko denarja, da bi mogel postaviti visoko kupolo, se ni izpolnila. Dekan je legel v grob in potem nad sto let nihče ni mislil, da bi kupolo vzdignil. Šele l. 1836. so sklenili, naj se kupola poviša. V ta namen je izšel v ljubljanskem nemškem listu »Illyrisches Blatt«, v štev. 18., 19. in 20 in v ponatisku, obenem s kratko zgodovino stolne cerkve oglas, naj bi se prvotno nameravana visoka kupola vendarle postavila. Začeli so

nabirati prostovoljne doneske. Ponatisk ima datum 30. novembra 1836.²⁰ Oklic je imel ugoden uspeh. Stolni dekan Karel Zorn se je lotil dela z vso vnemo in knezoškof Anton Alojzij Wolf ga je krepko podpiral. Pričele so se obravnave z deželno vlado (z gubernijem), kar pa ni šlo popolnoma gladko.

Gubernij je zahteval, da se mu morata predložiti dva modela, preden se prične z delom. Škofijskemu ordinariatu se je to zdelo nepotrebno; zato je nekoliko užaljeno odgovoril guberniju 2. novembra 1839., štev. 1513.:²¹ »Če je izvršljivost gradnje ljubljanske stolne kupole odvisna od naprave dveh modelov, je s to gradnjo res žalostno.«

Škofijski ordinariat bi mislil, da se da to vprašanje dovolj pojasniti z načrti in risbami, saj so bila drugod podobna in važnejša stavbarska opravila izvršena brez modelov. Ordinariat se pa ne protivi, ako gubernij napravo modelov sam odredi, pripomniti pa mora, da stroškov ne prevzame cerkvena blagajna, ki je letos zopet pasivna, ampak bo moral stroške nositi erar in to tembolj, ker je patron škofije in tudi stolne cerkve vladar.

Pred nekaj dnevi je brez prijave pri cerkvenem predstojništvu pregledal zidovje, na katerem naj sloni kupola, polir, ki ne uživa tukajšnjega zaupanja, ker so se mu pri gradnji kazine in lani v Schreierjevi hiši v špitalski ulici podrli oboki; zato meni ordinariat, da mora opozoriti gubernij na potrjenega zidarskega polirja Mateja Medveda iz Cerkelj, ki je v ljubljanski

²⁰ Geschichte der Erbauung der Domkirche St. Nikolaus zu Laibach und Aufforderung zu Beiträgen für den Ausbau der Kirchenkuppel. 1836.

²¹ Škof. arhiv, Stolna župnija, fac. 42. Prav tako vse naslednje.

¹⁷ HCEL, 52.

¹⁸ HCEL, 67.

¹⁹ HCEL, 85.

M. Langus, freska v kupoli ljubljanske stolnice, zahodna stran

škofiji zgradil že več cerkva, v Kranju postavil na poseben način zvonik, v Šmartnem pri Kranju obok, ki se je o njem prej izjavil tehnik, da je neizvedljiv, in je morda bolj drzna stavba kot ljubljanska kupola. Ta polir pravkar gradi novo cerkev v Šmartnem pod Šmartno goro, ki jo je lani gradil neki drug podeželski polir, pa tako slabo, da se mu je podrl steber z na njem slonečim obokom in se mu je 23. oktobra 1838. že skoro dozidani zvonik sesul z obokom vred, na katerem je bil sezidan. Ljubljanski polirji, ki so si to nesrečo ogledali, so se izrekli, da se iz teh ruševin ne da nič narediti, ampak je treba zid do temelja podreti in vse na novo pozidati. Matej Medved pa je dejal, da ni treba ničesar podirati, ampak naj se zidovje ohrani in samo nekoliko podzida. In res, delo, ki ga je 12. avgusta pričel, je že toliko dovršil, da upajo 11. novembra, ko je god sv. Martina, patrona župne cerkve, že obhajati službo božjo v cerkvi. Temu drznemu in uspelemu delu ne bodo mogla odrekati priznanja niti tehnična oblastva. Ali bi ne bilo torej potrebno, da ta gradbeni polir Matej Medved, ki se je že tolikokrat izkazal, preišče zidovje, na katerem naj sloni kupola, in poda svoje mnenje o nameravani stavbi. Ako bo povabljen, mu bo ordinariat sam poravnal vse stroške za pot in za bivanje v Ljubljani.

Nato je dež. gradbena direkcija 14. novembra 1839., št. 3550, odgovorila: Gradbena direkcija ne zanika, da se more kupola zgraditi tudi brez modelov, toda c. kr. dvorni in stavbni svetnik, direktor Jos. Schemerl vitez Seitenbach, ki se osebno zanima za to gradnjo, je predlagal napravo modelov, kar je gotovo koristno za ne-tehniko, da lažje razumevajo in boljše izgotove dela, kjer so pomočniki, če vidijo model. Naprava modelov pa glede stroškov ni v nobenem razmerju z važnostjo dela in s stroški, ki so združeni z njim.

Gradbena direkcija pa prepušča modri razsodbi visoke vlade, da odloči, ali naj se modeli napravijo ali ne, ker niso ne zanjo ne za dvornega svetnika absolutno potrebni, vendar pa meni, da ni prav umestno, da se škofijski ordinariat protivi predlogu g. dvornega svetnika.

Dalje sporoča gradbena direkcija glede odloka z dne 22. septembra 1839., št. 22.961, da je zidovje pendentivov (zaklinkov) natančno preiskala, ker prej pri prvi sestavi gradbenega projekta tega še ni storila, kar pa je zelo važno za zgradbo, ker je uspeh odvisen od trdnosti in nosilnosti zidovja.

Gradb. direkcija je po tukajšnjem pristavu Müllerju, mestnemu župniku Karlu Zornu sporočila, naj zidar-ski mojster Anton Brilli, ki je v svoji stroki veččak in je 9. avgusta 1838., št. 15.769, dobro prestal mojstrski izpit, odpre en pendentivni zid, da presodi nosilnost in konstrukcijo in da sestavi temeljit proračun. Ni bil namen gradbene direkcije, da dobi izjavo gradbenega mojstra Brillija, ali je gradnja kupole mogoča ali ne, ker se je o tem že dvorni stavbni sodnik obširno izjavil, ampak le, da izve, v kakšnem stanju se nahaja zid pendentivov, zato je tudi brez pomena, kdo to preišče. Trditev škof. ordinariata, da se je zid preiskoval brez vednosti cerkvene oblasti, se mora torej omiliti.

Da bi Mateja Medveda klicali, naj pregleda zid pendentivov, naj odloči gubernij; treba pa tega ni, ker je stvar jasna, lahko se pa dovoli v pomirjenje škofijskega ordinariata.

Gubernij je 15. januarja 1840., št. 28.840/39, pisal gradbeni direkciji, da dovoli napravo modelov, in sicer naj prvi pokaže stanje cerkvenega oddelka, kamor se kupola postavi, drugi pa novo stanje kupole po načrtu, zasnovanem po gradbeni direkciji in po na-

miglajjih dvornega gradbenega sodnika; modela naj pa naredi strojnik in mizarski mojster Janez Echter. Draži naj se pod 100 gld.

Gubernij je 18. januarja 1840., št. 28.840, sporočil ordinariatu, da zahteva dva modela in da odklanja ogled po Mateju Medvedu, ker bi ta ogled vso stvar le zavlačeval.

Gubernij je 4. septembra 1840., št. 22.434, sporočil ordinariatu, da združena dvorna pisarna dovoli zidavo kupole pod pogojem, da se za to gradnjo noben javni fond ne pritegne. Stroški so se odobrili z 10.601 gld. 34 kr., ker je dvorni stavbni svetnik zahteval, naj se zida z lahčičem, ki je lažji kot opeka.

V račun se je vzelo spravljanje šute, ne pa še dobro ohranjeni material. Naprava strehe se mora ločiti od gradbe kupole in se lahko pozneje izvrši.

Cerkveno predstojništvo stolne cerkve pa je vložilo 12. oktobra 1840. ugovor zoper gubernijalni odlok o razpisu minuendo dražbe za napravo kupole in zoper podiranje oprog ter preti, da se bo popolnoma odtegnilo pobiranju prispevkov, ako se izpeljava kupole, ki jo meni gubernij pod nadzorstvom gradb. direkcije izvršiti, ne prepusti cerkvenemu predstojništvu.

Škofijski ordinariat je 6. novembra 1840., št. 1581, to sporočil guberniju ter je ugovor cerkvenega predstojništva zagovarjal s tem, da je cerkveno predstojništvo upravičeno zahtevati, da samo oskrbi gradnjo kupole po potrjenem načrtu, ker mora samo ves denar nabrati in ker je razpis minuendo dražbe predpisan le za državne zgradbe, nadzorstvo in vodstvo gradnje je pa tako prepuščeno gradbeni direkciji in torej varnost zjamčena.

Gubernij je 28. decembra 1840., št. 31.922, privolil pričetek gradnje pod pogojem, da se za to gradnjo porabi le nabirka, ne pa siceršnja cerkvena imovina ali kak javen fond. Deželni stavbni direktor Franc Patscheider je z Matejem Medvedom pregledal stavbni načrt in se prepričal o njegovi izvršljivosti.

Škof. ordinariat je 16. januarja 1841., št. 45, prosil gubernij glede na dopis 28. decembra 1840., št. 31.922, naj mu izroči odobreni načrt in stroškovnik, da se bo moglo gradivo zbirati in spomladi z delom pričeti.

Cerkveno predstojništvo je delo poverilo Mateju Medvedu in s pomočjo mestnega župana Jan. Nep. Hradeckega pričelo dovažati stavbno gradivo. Gradbeni direktor Patscheider pa je določil gradbenega pristava Benedikta Müllerja, da je delo stalno nadziral.

V stolnici so 19. aprila 1841. ob petih zjutraj opravili sv. mašo z blagoslovom in litanijami ob udeležbi Mateja Medveda in njegovih delavcev. Še isti dan so začeli postavljati oder in potem graditi. V 8 tednih je bila kupola s svetlobnico dograjena. Nato je začel mestni tesarski mojster Jurij Pajk postavljati strešni oder in naposled 6 čevljev visoki pozlačeni križ.

Novica o naglem delu se je širila po škofiji, zato so prispevki tem hitreje prihajali.

Prispevali so:

Ljubljanska duhovščina	2795 gld. — kr.
Drugi Ljubljanci	4511 „ 08 „
Duhovniki zunaj Ljubljane	635 „ 34 „
Iz raznih pokrajin	677 „ 50 „
Darovanje	695 „ 16 „
Obresti	567 „ 20 „

Skupaj 9882 gld. 08 kr.

Mnogo Ljubljancev je brez plače pomagalo voziti gradivo, tudi steklo so darovali.

Omenjene obresti 567'20 gld. so se natekle od darov, ki so se zbirali od l. 1836. in so se takoj naložili v hranilnici.

Za tako veliko stavbo je treba mnogo gradiva pa tudi precejšnje število obrtnikov. Na razpolago nam je pregled stroškov:

1076 stotov apna	368'36 gld.
327 voz peska	124'40 „
150.600 kosov zidne opeke	1685'57 „
les za oder in tesarsko gradivo	1216'07 „
zidarsko delo in težaki	2306'11 „
kovači	785'02 „
ključavničarji	90'— „
mizarji	120'25 „
pleskarji	32'48 „
žične mreže	148'16 „
kamnoseki	133'— „
27 stotov 72 funtov bakra	1754'09 „
kotlarji	216'— „
pasarji	119'— „
štukatorji	200'— „
15 stotov 26 funtov mavca	36'20 „
vrvi	100'55 „
kleparsko gradivo	100'— „
kuparji	23'— „
druge potrebščine	106'25 „

skupaj 9973'06 gld.

Omeniti je treba, da se tudi med delom božja služba ni prekinila, ker je znal mojster Matej Medved delo modro uravnati. Tudi se med težavnim in drznim delom ni zgodila niti najmanjša nezgoda. Zato so 20. nedeljo po binkošti 1841. pri obeh župnijskih božjih službah zjutraj in dopoldne hvaležni Bogu prepevali zahvalnico in molili za vse dobrotnike, ki so prispevali za kupolo.²²

Gradbeno delo je bilo dovršeno, treba je bilo notranjščino še okrasiti. Delo so poverili Mateju Langusu z naročilom, naj se po možnosti ravna po Quagliovem delu. Langus je že prej, preden so leseno kupolo podrli, posnel Quagliove freske in je deloma po njih zasnoval nov črtež, ki ga hrani sedaj uršulinski samostan v Ljubljani.²³ Pri izvrstitvi pa se ni ravnal strogo po osnutku. Da se ohrani vsaj nekaj vzorcev Quagliovih fresk iz lesene kupole, sta Langus in kustos deželnega muzeja Freyer Henrik snela nekaj fresk, ki sta si jih delila ljubljanski deželni muzej in baron Erberg v Dolu.

V trikotnih poljih pod kupolo je pričel slikati štiri evangeliste 9. junija 1843. To delo je dokončal 8. avgusta. Teden pozneje, 16. avgusta, je začel slikati v svetlobnici (laterni) sv. Duha, ki ga okrožujejo angelske glavice; potem se je lotil glavne skupine v kupoli. Do 28. oktobra 1843. je dovršil skupino, uprizarjačo presv. Trojico, ki krona Marijo, potem sv. Nikolaja, patrona stolne cerkve in dve alegoriji: Carniolo (Kranjsko) in Emono (Ljubljano). L. 1844. je nadaljeval delo od 29. aprila do 26. avgusta. S tem je slikanje zaključil; oder so odmaknili in slike odkrili v

²² Illyr. Blatt, 1841, 189—191.

²³ Glej fotografski snimek v »Dom in Svetu«, 1904., str. 303.

navzočnosti cesarja in cesarice, ki sta se tedaj mudila v Ljubljani. Pozneje so še nekatere dele pozlatili in 18. septembra z delom končali.

Sodobni ocenjevalec pripoveduje, kak vtisk so slike napravile: »Slike so presenetljivo živahne, krepke in tople; žive barve so izvrstne, snov je naravno obdelana. Prej mrtvi zid diha sveže življenje.«²⁴ Obširneje je slike ocenil Leopold Kordes, ki je tudi pripomnil, kaj je Langus sam sestavil in kaj je posnel po Quagliu.²⁵

Oglejmo si sedaj natančneje Langusovo delo. V svetlobnici (laterni) nad kupolo plava sv. Duh v podobi goloba, okrožen po angelskih glavicah; navpične stene pa krasi pozlačeni kandelabri in angelske glave. Prehod od svetlobnice do kupole izpolnjujejo v zlati barvi naslikani okraski.²⁶

Obok kupole prepreda 16 lahno barvanih oprog.

Če pridemo v cerkev, zagledamo v kupoli proti vzhodu najprej sv. Trojico, ki krona Marijo in pod to sliko sv. Nikojala. Sv. Nikolaja ločijo od Marije oblaki, ki jih podpirajo angeli in tudi spremljajo tega svetnika. Prvi angel mu drži knjigo z običajnimi tremi kroglami, ki pomenijo sv. Trojico, ki jo je ta svetnik na nicejskem cerkvenem zboru l. 325. tako vneto zagovarjal; drugi angel pa mu drži škofovsko palico. Na levici gledamo alegorijo kranjske dežele z enoglavim orlom, na desnici pa alegorijo Ljubljane z mestnim grbom: stolpom in zmajem na vrhu. Nekoliko višje na desni opazimo sv. Ahacijo, patrona kranjske dežele od l. 1593. (bitka pri Sisku) in sv. Jožefa, deželnega patrona od l. 1675. dalje.

²⁴ Illyr. Blatt, 1844., št. 40.

²⁵ Carniola, 1844., 344 i. d.

²⁶ Dzimski, Laibach u. seine Umgebung. 24.

V desni četrtini kupole nam predstavlja Langus oba zaščitnika ljubljanske škofije, sv. Mohorja in Fortunata, nekoliko niže pa sv. Nežo z jančkom in lilijami, na desni pa sv. Jurija z zastavo, zavetnika ljubljanskega mesta. Sv. Jurij stoji na zmajevi glavi.

Levo četrtino kupole napolnjujejo slike sv. Janeza Krstnika, sv. Martina z gosko, sv. puščavnika Vitala in sv. Varije, ki se njune svetinje hranijo na oltarju sv. Dizma.

V četrti četrtini kupole proti zahodu je Langus uprizoril sv. Pelagija mučenca, o katerem so tedaj mislili, da je bil rojen v ljubljanski Emoni; pod njim sv. Karla Boramejskega, patrona stolnega župnika Karla Zorna, ki je dal kupolo poslikati, sv. Antona Padovanskega, zavetnika tedanjega knezoškofa Antona Alojzija Wolfa, in sv. Terezijo s puščico, simbolom božje ljubezni.

Ob tej priliki ne smemo pozabiti stvarnika kupole, gradbenega mojstra Mateja Medveda. Rojen je bil v Cerkljah 19. septembra 1796. in je umrl 20. julija 1865. Zidal je mnogo cerkva, še več pa jih je popravil. Zgradil je n. pr. župno cerkev na Vrhniki, Novo šifto pri Gornjem gradu, cerkev sv. Neže pri Kovoru, župno cerkev v Šmartnem pod Šmarno goro je pa dozidal, ko se je prejšnjemu gradbenemu mojstru podrla.²⁷ Najbolj je pa zaslovel, ko je postavil na ljubljansko stolnico kupolo. Gradbena direkcija je nekoliko oklevala z dovolilom gradnje, o gradbenem mojstru Mateju Medvedu pa ni hotela nič vedeti. Stolnemu župniku Karlu Zornu, ki ga je podpiral škof Wolf in ki je vodil dopisovanje z gradbeno direkcijo, pa se je posrečilo gradbeno direkcijo prepričati, da je Matej Medved pravi mož, ki mu bo delo uspelo.

²⁷ Biografski leksikon.

V severni (levi) zakristiji ljubljanske stolnice je vzdana plošča z napisom:

»Preč. g. Karl Zorn, r. 1780., mašn. 1804., kor. 1825., stl. dek. 1851., † 1864., moj preljubl. fajm., skrbni duh. oče in prednik, so po Ljubljani in pri duhovnih na deželi nabirali darov (10.000 gld.) ter se skozi pet let pri obilnih opoverah srčno trudili in skrbeli, da za Bogom gre le njim hvala, da imamo na mesto lese-nega stropa lepo zidano kupolo. — Stavbena gosposka v Ljubljani in na Dunaju se je zidanju upirala, rekoč, da so obloki in stebri prešibki. Zorn pokličejo iz Cerkelj pri Kranji kmečk. zid. mojstra Matevža Medveda. Pri komisiji v cerkvi so bili Ant. Al., ljub. župan Hradecky in politična pa stavbena gosposka. Medved premir vse in reče: »Upam si izpeljati kupljo; teh res prešibkih oblokov jaz ne potrebujem; čez te bom zidal in dobro v stebre uprl nove močnejše, in šele na nje zidal kupljo, katero pa bodo stebri tako malo čutili, kakor jaz svoj klobuk.«

Medved delo prične 19. apr. l. 1841; že 19. junija postavijo križ na kupolo; 17. oktobra pa je bila vesela in slovesna zahvala. — Cerkev je bila zidana 1701. do 1707., posveč. 8. maja 1707., z belim in črnim tlakom, marmorom in zlatom (300.000 platnic), križevim potom olepšana 1859.—1860.

Postavil iz hvalež. in spošt. Jož. Supan, l. 1846. stl. kapl., 1855. kor. in fajm., 1860. prošt.²⁸

Medvedova napoved o trdnosti kupole se je sijajno obistinila ob potresu 1895., ko je cerkveni obok po vsej dolžini počil, v kupoli pa ni bilo nobene poke.

Prav tako se je obneslo tudi Langusovo delo, ki še danes spričuje o slikarjevi sposobnosti in zanesljivosti. Kmalu bo sto let, kar je slike v kupoli ustvaril, vendar se vidijo, kakor bi jih danes dovršil.

Zato vsa čast stavbarju Mateju Medvedu in slikarju Mateju Langusu!«

²⁸ Dr. Kimovec v knjigi: »Od Ilirije do Jugoslavije«, 177 i. d.

POTOVANJA SKOZI LJUBLJANO

MED LETI 1580. DO 1618. IN PODPORE NA LJUBLJANSKEM MAGISTRATU

(Nadaljevanje)

FRANC SOJER

Nadaljnjo skupino bi tvorili *vojaki*, ki so v najrazličnejše namene potovali skozi Ljubljano.

18. avg. 1606. l. je dobil neki »Balthasar von Holnburg« 20 kr. »Zu einer Ritters Zehrung«. Sam pravi, naj mu pomagajo kot »langwirigen soldaten mit einer dargab vnd Zerung«. Navaja, da je služil vojake »von Jugendt auf an der Gränitzen«. Ne pove nič točnega, od kod in kam potuje. Domnevati se da, da gre iz vojne granice v Humprg na Koroško.⁸⁷

20. febr. istega leta je zabeležen v knjigi o izdatkih pod rubriko »Ausgaben den Armen Leüten« fol. 154., No. 3, izdatek 30 kr. »ainem armen Soldaten Christoffen Freudenberger«. Iz prošnje, ki jo je ta vložil na magistrat, moremo razbrati več zanimivosti. Podpisal se je »Christof freuden berger von breslau aus der Schlesia cirorigius (?) vnd gewester veltscherer Zu dogpej«. ⁸⁸ Bil je torej vojaški ranocelnik (ranar). Sam pripoveduje, da se je boril »In obrn Vnngeren Zu dogpej vnd Sackmar gehalten Regimentten«, in sicer kot konjenik in pešec (»Zu Roß vnd fues«) wider den Erbfeundt den Turcken«. Pozneje so ga Turki ujeli in prodali v Egipet. Tam je ostal »2 Jar lang fur einen Sclauen gehalten«. Nato se je osvobodil. Na kak način je dosegel svobodo, tega ne pove. Napotil se je proti domu, kjer je imel še ženo. Potoval je z neko grško ladjo. Pot ga je zanesla tudi skozi Ljubljano, kjer je poprosil za podporo.

Knjiga o izdatkih za l. 1607., fol. 32, pravi: »Item einem Armen Saldaten laut No. 15. geben 30 kr«. Na pobotnici je podpisan »Wilhelben Stethler Von aber-baden auß dem Shwaizer Landt gebüerttig«. Pripoveduje, da je bil v vojaški službi »Von Jugent auf« na Ogrskem, o čemer se more magistrat prepričati iz

priloženega potrdila (»Gundtschafften«). Pozneje ga je začela usoda preganjati. (»Nun aber ist mir das glickh so gar Zu Wider gewest«.) Prišel je celo za nekaj časa ob vid, ki pa se mu je kasneje vrnil. Prosi, naj mu magistrat pomaga »mit ainer Zehrung«.

12. novembra 1610. l. se je oglasil nek vojak iz Kočevja (»Mathes Friz von Gottschee«). Pravi, da je služil dalj časa v trdnjavi Petrinja⁸⁹ kot vojak. Ker pa s plačo ni bil zadovoljen, je slekel vojaško suknjo. Pozneje se je vrnil v vojaški stan in služil v vojni granici.⁹⁰

28. junija l. 1611. je potoval skozi Ljubljano »Christoff Schad(er) aus Preussen«. Pravi, da je služil kot praporščak v borbi proti Turkom 6 let na Siciliji (»In der Insel Sicilia Sechs Jar lang fur einen Fendrich gegen den Erbfaind den Turkhen aufm Mehre«). Nato je potoval »in Calabria in Könikreich Neapolis«, kjer pa je bil oropan (»geblundert vnd beraubt worden«). Dalje je potoval proti severu in prišel v Milan. Nadaljnja pot ga je zanesla tudi preko slovenske zemlje. Ustavil se je v Ljubljani. Tu je prosil za podporo na magistratu, da bi se mogel vrniti v svojo domovino. Dali so mu 1 gld.⁹¹

25. jan. 1612. l. so podarili 1 gld. »einem Soldaten«. Bil je to »Marco Viekhari«. Pripoveduje, da se je boril s Turki med drugim tudi pri Petrinji.⁹²

16. jul. istega leta se je oglasil »Christoff Gräbl von Graz auß Landts Steyr«. Pred 10 leti je šel od svojih staršev iz Gradca ter oblekel vojaško suknjo. Zaneslo ga je tudi na Laško (»Wallischlandt«). Služil je dalj časa kot vojak pri nekih vitezi »Zu Maltau, in Candia« (morda pri malteških vitezi). Zaželel si je zopet domovine. Šel je na pot. Toda na potovanju po morju